

Eraldaketa sozialerako tresna

Festa parte-hartzaileak, parekideak, jasagarriak eta euskaltzaleak bultzatzen dituzte jai herrikoien aldeko mugimendu indartsuenek. Eurengana gerturatu gara, eskuartean dituzten erronkak konta diezazkiguten. Jai eredu honen aldeko olatua geldiezina da Euskal Herrian, eta zein auzo eta herri bustitzen dituen ere jakin nahi izan dugu.

| MIKEL GARCIA IDIAKEZ |

JAI A ERRITUARI LOTUTA ageri da gizakiaren historian, eta talde-poza adieraztea dago mui-nean. Hala azaldu digu Markel Ormazabal soziologoak. “Kolektiboki adierazitako pozek askoz indartsuago kohesionatzen dute taldea, edozein ideia, sinbolo edo diskurtsok baino. Egun, ordea, antolatuta adierazten dugun poz hori poz pertsonalaren batuketa soil gisa irudikatzen da sarri, muturreko indibidualismoaren isla. Ez alferrik, gizarte gatazkak jaietan ere errepikatzen dira, jaiak gizartearen zati erauztezin diren heinean. Areago, jaietan agerian geratzen dira gizartearen oraindik ere oso sustraituta dauden joera eta mugak”.

Hala, jai kontzeptu erabat politikoa dela dio Ormazabalek, komunitateak zerbait lortzeko baliabidea baita politika oinarrian, eta “festek gizartearen, komunitatea indartu dezakete. Gizarte zibilararen antolakuntza da bizitza kolektiboaren erai-kuntzarako eta eraldaketa sozialerako bidea, eta jaiak proposak dira horretarako, malgutasun, auto-antolakuntza eta transgresiorako ematen duten aukeragatik”.

Zentzu horretan, kontsumo, hedonismo eta ludikotasun hutsera mugatzen diren jaietatik harago, beharrezkoak dira balio askatzaileak sustatuko dituzten festa herrikoiak. Ormazabalen hitzetan, “herrigintzaren logika, gaur inoiz baino gehiago, kontrajarrita dago dugun gizarte ereduan nagusi den logikarekin. Horrexegatik, auzo eta herriak bizirik mantentzeaz gain, indarrean dauden joera eta balioak eraldatzeko baliatu behar dira herri mugimendutik jaiotako ekimenak: ikuspegi kritikotik landutako jarduerak kolektiboak izan daitezen, sortzaileak, antikapitalistak, ez-patriarkalak, autokritikoak, ekologistak, bestelako kontsumo ereduaren aldekoak, kultur anitzak”. Norabide horretan fin dabilta ondorengo kolektiboak.

“Kolektiboki adierazitako pozek askoz indartsuago kohesionatzen dute taldea, edozein ideia, sinbolo edo diskurtsok baino”

Markel Ormazabal, soziologoa

Gora Iruñea: generoa eta eraso sexistak aztergai

Duela 12 bat urte desagertu ziren txosnak Iruñean, “Barcina alkate sartu eta berehala”, dio Xabier Garcia Gora Iruñea plataformako kideak. UPNk etengabe jarritako oztopoei aurre egiteko batu eta 2006an sortu zen Gora Iruñea. Auzoetako jai batzordeek osatua, urtean zehar hainbat jai kudeatzen dituzte eta horiek aurrera eramateko talde iraunkor bat dago, baita Sanferminak eta Iruñeko Eguna antolatzen bideraturiko lantaldea ere. Aurtengo Sanferminetarako jaigunea prest du plataformak.

Jai herrikoien balioak bere eginda, bereziki parekidetasuna ari dira orain lantzen. “Zoritxarrez, gainera, eraso sexista batzuk izan ditugu berriki Txantrea eta Iturrama auzoetako jaietan”, gogoratu du Garcia. Batek, jai parekideak izateak zer esan nahi duen definitu eta irizpideak finkatu dituzte, bai festen egitarauan bai barne-antolakuntzan –jaiak prestatzen dabilzan gizon eta emakume kopuruan– parekidetasuna zaindaz. Bestetik, eraso sexisten gaiari heldu diote. Prebentzioa eta kontzientziazioa sustatu dute, “euskal ezberdinen bidez ligoteo sana zer den eta zer eraso adieraziz”, eta autodefentsa feminista tailerrak antolatu dituzte, eraso sexisten aurrean nola jokatu azaltzeko. Protokoloa ere prest dute dagoeneko, hogeitahiru bat orriko txostenean jasoa, erasoaren aurrean jendarteak zein neurri hartu ditzakeen eta plataformak hori salatzeko eta horri aurre egiteko zein urrats emango dituen zehazte aldera. Banatzen eta zabaltzen ari diren protokoloa auzoetara ere hedatzea da asmoa. “Iazko Sanferminetan txupinazo unean ater-

Parte-hartzea eta aniztasuna sendotuko dituen antolaketa ereduaren murgilduta dabilta Donostiako Piratak (irudian, Abordatzea).

tako eta mundura zabaldutako irudiak lotsagarriak iruditu zaizkigu eta instituzioek ez dituzte salatu ere egin”, kritikatu du Garciak.

EHZ, jasagarritasunaren eredu

Duela hiruzpalau urtetik, beste balore bat indartzeko ere ahalegin handia egin du EHZk: jasagarritasuna. Hogeitik gora komun idor eraiki dituzte adibidez, eta birziklapena eta hondakinen gestioa primeran dute antolatua. “12.000 lagun biltzen dituen jaialdiaren ostean, lurrak eta ingurua aurretik zeuden moduan uztea, eragin ahalik eta txikiena izatea, hori dugu helburu”. Lortzeko egindakoa txosten batean ari dira batzen, “gure esperientzia elikagarri izan dadin beste herri mugimendu eta ekimenetarako”. Halaber, bertako ekoizleen janaria banatzen dute jaialdian, kalitate onekoa eta herritar guztien diru-poltsei egokitu. “Bertako ekoizleen produktuekin hainbeste laguni jaten ematea izugarritzko zeregina da eta hasieran zaila izan zen sartzela, baina lortu dugu eta oso positiboa da, inguruko ekonomia biziarazteko aukera paregabea”. Horrez gain, aurtten, jai herrikoien

**Ekhi txanpona erabiltzea da Bilboko
Konpartsen aurtengo erronka.
Ekonomia soziala oinarri duten
erakundeekin eta bertoko ekoizleekin
harremana sendotzen ari dira**

Administrazio kontseiluak, lantalde satelitek, komisioek, laguntzaileek... eta guztiak batzen dituen biltzar nagusiak ateratzen dute aurrera EHZ. Bestelako ekimenak ere antolatzen dituzte urtean zehar: “Balore batzuen inguruan, jendeak proposatzen dituen ekimenak aurrera ateratzeko bitartekoak jartzen ditugu. Azken finean, hiru egunetan irudikatzen, bizitzen eta praktikan jartzen duguna da biharko nahi dugun Euskal Herri eta gizarte ereduia”, dio Etxegaraiak.

1978an abiatutako espirituari eusten diote Bilboko konpartsek, herritarrek antolatutako eta herritarrek parte hartzeko jaiak oinarri. Festa hauen bueltan ari diren lagunen aniztasuna eta aniztasun horren baitako elkarbizitza da konpartsen indargune handienetakoa, Itziar Villafañez bozeramaileak dioskunez. Konpartsa bakoitzak bere antolakuntza modua du eta arlo oso ezberdinetako aldarrikapen, kezka eta mezuak zabaltzen dituzte pankarta eta ekitaldietan (euskalzaletasuna, feminismoa, ingurumena...).

Ekhi Bizkaiko txanpona erabiltzea izango da aurtengo apustua, bertako ekonomiaren alde. “Ekonomia soziala bultzatzen duten erakundeekin eta bertoko ekoizleekin harremana sendotzen ari gara. San Joan jaian banatzen dugun txokolatada egiteko, esaterako, bidezko merkataritzatik lortutako txokolatea eta Esnetik Kooperatibaren esnea erabili

ditugu”. Esnekiak ekoizteko eta kontsumitze-ko irabazi asmorik gabeko kooperatiba mistoa da Esnetik, Aiaraldeko eta Durangaldeko baserritarren esku.

Donostiako Piratak: auzolan erraldoia

2003an Donostia abordatzea erabaki zutene-
tik, hiriko jai eredua biratu dute Piratek. Aurre-
tik aipatu ditugun baloreak bere egiten dituzte,
besteak beste Zero Zabor filosofia, autoges-
tioa, parekidetasuna, euskalduntasuna... eta
espiritu kritikoa (Irrikitaldia herri-parodian
ikus daitekeenez). Aitor Alberdi Piraten koor-
dinatzailearen arabera, auzolana da duten
altxorrik handiena: “Gure jaiak auzolan erral-
doi baten isla dira. Bakoitzak ahal duen neu-
rrian laguntzen du, boluntarioki, Aste Nagusia
aurrera ateratzeko, eta jaietatik harago doan
tresna da gainera. Adibidez, Martutenen uhol-
deak izan genituenean, beste herri mugimen-
duetako kideekin batera auzoa garbitzera joan
ginen, auzolanean”.

Egun, parte-hartzea eta aniztasuna send-
tuko dituen antolaketa ereduari dute jarritako
arreta. Hala, hemendik aurrera Kofradiak
izango dira Donostiako Piraten baitan herri-
tarrak antolatze eta egitaraua osatzeko sub-
jektua: auzoz auzo eta taldez talde, jendea
kofradietan biltzera deitu dute (dagoeneko
zortzi kofradia osatu dira), mugimendua aha-
lik eta gehien hedatzeko eta ahalik eta donos-
tiar gehienek izan dezaten erabakitze eta
eragiteko aukera. “Aste Nagusi Pirata ezberdi-
nen arteko elkarlanaz osatutako jai gisa uler-
tzen dugu, egitarau ugariz osatutako egitarau
handi bat. Kofradiei esker gerturatzen ari den
jende eta aniztasun honek guztiak mugimen-
dua elikatzen du, eta baloreei eta jai ereduari
buruzko eztabaida denon artean garatzen joa-
teko baliagarria zaigu”, azaldu du Alberdik.

**Goitik behera, ezker
eskuin: Gora
Iruñearen jaigunea,
Gasteizko Blusak eta
Neskak (Gasteiz
Hoyren argazkian),
Bilboko Konpartsak,
eta EHZ.
Esperientziak
partekatu eta
elkarlana sustatzeko,
hiriburuetako jai
batzordeen bilgunea
sortu zen duela bost
urte.**

Gasteizko Blusak eta Neskak, gizarte-laguntzarako tresna

50eko hamarkadan sortu eta urteetara emaku-
meen parte-hartzea gehitu ostean, Gasteizko
Ama Zuriaren jaietako arima dira Blusak eta
Neskak. Iaz, 24 koadrilen artean Udalak egita-
rauan txertaturiko 30 ekitaldi baino gehiago
antolatu zituzten. Kritika politikoa, kulturala,
soziala... ez da falta pankartetan, eta koadri-
lek aniztasuna dute ezaugarri; bakoitzak bere
independentzia mantentzen du.

Sozialki egiten duten ekarpena nabarmendu
nahi izan du Luis Izaga batzordeko presiden-
teak: “Proiektu ugari laguntzen ditugu, minbi-
zia duten umeez arduratzen den Aspanafoha,
etorkinei babesa eskaintzen dien elkarte gas-
teiztar bat, aterpetxerik ez dutenekin dihardu-
tenak... Ekitaldiren bat prestatzen dugu esate-
rako, eltzetsua jarri eta bildutako dirua
haientzat. Pintxo solidarioa ere egiten dugu”.

Gasteizko festetan, azkenik, ezin ahaztu 30
urte pasatxo herri mugimenduen ordezkartza
biltzen daramaten Gasteizko Txosnak. Jai
giroan, esparru ugari ukitzen dituzte: ikasle
mugimendua, komunikazio alternatiboa, inter-
nazionalismoa, borroka feminista, euskararen
defentsa, errepresioaren kontrako jarduna...
Guztira 13 kolektibo eta 12 txosna dira.

Euskal Herrian festa herrikoien alde
lanean ari diren elkarte hauek guztiak ez
dabiltza bakarrik. Esperientziak partekatu eta
elkarlana sustatzeko, hiriburuetako jai batzor-
deen bilgunea sortu zen duela bost urte. Lan
tinko eta emankorra egiten ari direnik ezin
uka, “bestelako gizarte bat sortzeko tresna
interesgarria direlako jai herrikoiak –dio Pira-
tetako Aitor Alberdik–, eta horren isla da
hainbat agintarik jai eredu honen aurka buru-
tzen dituzten erasoak”. Guztia, jakina, algar-
a, lagunak eta giro ona tarteko.

Parrandaz gain...

Balore aurrerakoia

Jaiakbultzatuz.eu webgunean, festa herrikoien eredua eta baloreak bultzatzearen aldeko manifestuarekin bat egin dute hainbat erakunde, elkarte, pertsonak (ezagun askok) eta **75 jai batzorde** inguruk, tartean orriotan dagoeneko aipatu ditugun gehientsuenek eta honako herri eta auzoetako jai batzordeek: Gasteizko Txagorritxu, Aranbizkarra eta Adurtza, Kanpezu, Aguraingo txosnagunea, Lau-dioko txosnak, Amurrioko Korroska txosnen batzordea, Aramaio, Izarra, Abornikano, Goiuri, Oiardo, Urbina, Zalduondoko Txispak, Barrundiako Gazte Batzordea, Bilboko Santutxu, Uribarri, Errekalede, Altamira, Buia, Solokoetxe, Zorrotza, Zurbaranbarri eta Deustuko Erribera eta Zorrotzaurreko Txitxardin jai batzordea, Ajangiz, Gernika-Lumo, Itzubaltzeta (Getxo), Algorta (Getxo), Sopela eta Larrabasterrako txosna batzordea, Santurtziko txosnagunea, Santurtziko Mamariga eta Kakul Kabiezes, Barakaldoko txosna batzordea, San Bixente (Barakaldo), Astrabudua, Basauriko txosna batzordea, Arrigorriagako txosna batzordea, Ugaoko txosna batzordea, Zeberio, Maritxu Teilagorri Leioako txosna batzordea, Foru, San Gabriel (Trapagaran), Erandio, Arrasateko Maritxu Kajoi eta Santamas komisiñua, Donostiako Amara Berri, Intxaurrondo Zaharra eta Gros, Donostialdeko auzo eta herrietako jai koordinadora, Oretetako txosna komisia, Iruñeko Alde Zaharra, Donibane, Etxabakoitz, Sanduzelai eta Errotxapea, eta Antsoain.

Alternatiba

Barañainen txosna gunea jartzeko Udalaren oztopoak jasan izan ditu herriko jai batzordeak, baina urteak daramatza festa herrikoien aldeko lanean. Aurtengo herri programa hamarnaka kolektiboren artean prestatu dute eta kamisetak jarri dituzte salgai, bizilagunek osatutako batzordearen egitaraua diruz laguntzeko.

Baionako Besta Alternatiboak prestatzen ditu Gazte Asanbladak, beste hainbat kolektiborekin elkarlanean.

Lasarte-Oriako Udalaren Sanpedrotako jai egitarau zurrinari alternatiba eman nahian, herritarrek Sorgin Dantza indartu zuten duela urte batzuk. Egun, dantza horren bueltan sorturiko Sorgin Jaiak egiten dituzte herrian.

Kritika eta parodia

Baztandarren Biltzarrak oztopo ugari jasan ditu bere historian, 1963an jaio zenetik, baina bizi-bizi jarraitzen du. Baztango herritarren bilgune izan nahi duen festa honetan, gurditan ateratzen dira, eta eskualdeko bizilagunen kezka eta aldarrikapenak adierazteko erabiltzen dituzte gurdioak. Urtean zehar, bestelako kultur jarduerak ere antolatzen dituzte Baztango herrietan.

Uztaritzen ospatzen den **Lapurtarren Biltzarrak** ere, aukera ematen die lapurtar gazteei elkar hartu eta gurdi ibilbidearen bidez dituzten arrangura eta aldarrikapenak plaza publikora ekartzeko. 1979an sortu zen besta.

Santa Ana jaietako parodia egiten dute **Lasarte-Orian**, urtean zehar herrian gertatutakoa modu umore-

Auzo giroa

Bilboko hainbat auzotako jai batzordeen elkarlanetik sortu zen **Auzotarrok** mugimendua, 2000. urtean. Herri jaien antolakuntzan izan ditzaketen behar eta arazoei erantzun bateratu eta koordinatua ematen, azpiegiturak partekatzen, kalitatezko kultur eskaintza zabalagoa ahalbidetzen edota auzoetan jai herrikoia bultzatzen dihardu ordutik.

Zaharraz harro jai autogestionatuak egiten dituzte **Gasteizko Alde Zaharrean**, *Jaiak eta aldarrikapenak Alde Zaharra bizi* lelopean.

Nortasun handia duten edota jaietan eredu herrikoia bultzatzen duten auzoak asko eta asko dira Euskal Herrian. Horien adibide dira, esaterako, **Errekaleor** auzoko festak (Gasteiz), **Bagatza-Beurkokoak** (Barakaldo), **Moskuko** Besta autogestionatuak (Irun), **Egiako** Porrontxoak (Donostia), Iruñeko **Txantrea** edo **Arrosadiakoak**, **Azken Portu** (Zarautz), **Abetxuko** (Gasteiz)...

BAZTANGOHAIZEGOARENARGAZKIAK

tsu eta kritikoan jorratzeko epaiketa antzeztua. Epai-leek, Santa Anak, San Joakinek, Basajaunek eta lekukoei hartzen dute parte eta 64. edizioa du aurtengoa.

ASIER PEREZ-KARKAMO / O. B. HITZA

Herri olinpiadak

Hernanin, 1988. urtean egin zuten lehen edizioa, herriko gazteak harremantzea, euskara sustatzea eta bestelako aisialdi eredua eskaintzea helburu. Edizio gutxi egin zituen, baina 2010. urtean berreskuratu dute herritarrek ekimena eta indartsu mantentzen da, jolas kooperatiboen bueltan.

Hondarribian, 1980ko hamarkada bukaeratik 1996ra arte iraun zuten olinpiadak. Aurtan abiarazi dituzte berriro, koardilen arteko lotura indartzeko eta jendea lokaletatik kalera ateratzeko xedez. Izan duen arrakasta ikusita, bigarren edizioa ziurra da.

Aldarrikapena

Lizarrako Festa-Giro jai batzordeak sustatuta, festa herrikoien aldeko aldarria eta hainbat ekin-tza burutu dituzte aurtan bizilagunek, herriko Puy auzoko jaietan UPNk txosnak jartzea galarazi duelako.

Irunen, *Jaiak herrian*, ez *Ficoban* lelopean, Sanmartzialetako jaigunea Mosku hirigunetik Ficoba eraikineran eraman izana salatu dute herritarrek. Udalak iritziz aldatzea ez dute lortu, eta egitarau alternatiboa prestatu dute *Irungo jaietan Mosku bizirik!* mantentzeko.

Erandion ere txosnak berreskuratu nahi dituzte Sanagustinetan. Duela urte batzuk, Udalak herrigunetik Tartangara aldatu zituen eta aurtan, enegarrenez, jarrerara aldatzeko eskatu diote biztanleek, *Txosnak herri erdira!* kanpainaren bidez. Toki alternatiboa ere proposatu dute.

Aniztasuna

Duela sei urte jaio zen Lonjero Eguna **Trapagaranen**, gazteak lokaletatik atera eta elkarren artean ezagutu zitezten. Herriko ekimenetan gazteriaren parte-hartzea handitzea, gizarte sarea indartzea eta herritarren nahasketa eta aniztasuna lortu ditu ekime-nak. Ekainean ospatzen dute.

San Fausto jaiak abiapuntu hartuta, jendea lokaletatik atera eta kaleak gaztetzeko helburuz jaio zen, baita ere, **Durangoko** Zapaburu konpartsa. Urte osoan antolatzen dituzte ekitaldiak.

Jatorri aniztasunaren inguruan eta aniztasun horrek euskal gizarteari dakarkion aberastasunaz hausnartzen du **EH 11 Kolore** elkarteak. Lan-keta horren baitan, jai propioak antolatu ditu (Donostian edo Iruñean, adibidez), eta hainbat festetan hartu du parte, aniztasuna aldarri (EHZ edo Euskal Eskola Publikoaren Jaia lekuko).

G. IROZ / KAZETA.INFO

Euskara

Tuterako Beterri peñak “Erriberako panorama euskaltzalean erreferentzia” izateko egiten du lan.

Euskaraz besta egin nahi dut lelopean, jaietan euskara bultzatzeko moduak lantzen ari dira **Ipar Euskal Herriko** hainbat besta komitetan, tartean Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluak helarazitako neurriak eta txostena baliatuz.

Ingurumena

Amikuzen dago Bizi Toki baserria, eskolaren alternatiba izan nahi duen proiektu pedagogikoa, eta bertan antolatu ohi dituzten jai eta ospakizunak inguruari eta lurrari oso lotuak egoten dira. Horren lekuko, basalandareen inguruko *Sorginen biltzarra*, hazien ezagutza eta ekoizpenari buruzko *Hazitik bazira*, eta erlezaintzaz antolatutako *Erlezaleen biltzarra*.

Feminismoa eta askatasuna

Jai ugaritan parte hartzen duen **Legazpiko** Sustriak Dantza Taldeak gogoren eta beharraren arabera tartekatzen ditu neska-mutilak dantzetan, ez rolaeren arabera. Mutilen dantzatzat hartu izan direnetan ere (Ezpata dantza, esaterako), neskak aritzen dira.

Sagardo denboraldian, kaleetan festa feminista zabaltzen ibili ohi da **Hernaniko** Brigada Feminista, baita “nazkanterik, babosorik eta maromorik gabe-ko” espazioak aldarrikatzen. Berdin **Baionako** bestetan; bertan poteo feminista antolatzen dute PAF eta Altxa Neskak talde feministek.

Zarautzen, herriko festetan sexualitatea, harremanak, ligoteo osasuntsua... jorratzeari eskaintzen diote egun bat, eta horretarako, urteotan muxu-katea, lesgaytrans antzezlanak, Gona Festa (txosna gunera denak gona jantzita gerturatzerara gonbidatuz, genero rola puskatzeko), manifestazio koloretsua... egin dute.

Akelarrea festa askatzailea da –sarri baita sexu joerei dagokienean ere–, kritikoa eta transgresorea. Besteak beste, Hernanin, **Leioan** eta **Barañainen** egiten da, eta **Zugarramurdi**n, Sorginaren Eguna.

* Daudenak badiren arren, ez daude diren guztiak. Interneteko bertsioan gehitu ditzakezu aipatu ez ditugun jai herrikoiak. ■

EH BILGUNE FEMINISTA

